

ΠΑΡΑΡΤΗΡΙΟ ΙΕΡΑ
ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΕΡΓΕΙΟΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΔΗΜ. ΚΛΕΙΝΙΤΗΣ ΚΟΝΥΝΙΑΝΟΥ

ΙΔΡΥΤΗΣ : ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ – ΙΟΥΝΙΟΣ

1953

ΕΤΕΡΕΙΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

ΑΠΟ ΤΑ ΚΑΒΑΦΙΚΑ ΜΟΥ ΤΕΤΡΑΔΙΑ *

14

ΥΠΗΡΞΕ χαριτωμένος και στις κακίες του ἀκόμη. Δὲν εἶχε μαθητέψει μάταια στή σχολή τοῦ Λουκιανοῦ. Ἰδίως ὅταν ἀποφάσιζε νὰ ξεκάνει τὸν ἀντίπαλό του (καὶ ἐθεωρεῖτο, συνήθως, ἀντίπαλός του, ὅποιος τοῦ ἀφαιροῦσε, ἔστω καὶ πρόσκαιρα, τὴν προσοχὴ τῆς νεολαίας, πού τὴν ἤθελε ἀποκλειστικὰ δική του) ἦταν ἀμίμητος. Σημάδευε καίρια, μὰ καὶ μὲ χάρη. Ὅμως πόση προετοιμασία καὶ λεκτικὴ πείρα γιὰ τὸ θανατηφόρο ἀποτέλεσμα.

Κατὰ τὸ 20, ὁ διηγηματογράφος Ἰωάννης Γκίκας ξαναδοκίμαζε, ἔπειτα ἀπὸ μακροχρονὴ σιωπὴ, νὰ ἐπιβληθεῖ στὰ γράμματα μὲ τὸ νέο του ἔργο «Ὁ βοσκὸς καὶ τὰ πρόβατα».

— «Διάβασες τὸν βοσκὸ καὶ τὰ πρόβατα;» — «Εἶδες τὸν βοσκὸ καὶ τὰ πρόβατα;» — «Ποιὸς νὰ εἶναι ὁ βοσκὸς καὶ ποιοὶ τὰ πρόβατα;», ρωτοῦσε καὶ ξαναρωτοῦσε τοὺς φίλους τοῦ ὁ Καβάφης, αὐξάνοντας ἔτσι ὄλο καὶ πιὸ πολὺ τὴ δυσπιστία τους γιὰ τὴν ἀξία τοῦ ἔργου τοῦ Γκίκα. Ἀλλ' ἀπ' τὰ πιὸ ἐπιτυχημένα πού εἶπε τότε, μιλώντας σχετικὰ σὲ κύκλο νέων, εἶναι καὶ τὸ ἐπόμενο:

— «Ἀλιθέρση! εἶσαι πολὺ νέος ἀκόμη ἢ ἔλθει ὁμως ἡμέρα πού θ' ἀποκτήσεις καὶ σὺ μαθητάς. Ἀλλὰ πῶς θὰ λέγονται τοῦ Ἀλιθέρση οἱ μαθηταί;». Καὶ πρὶν ἀκόμη ὁ κατάπληκτος Ἀλιθέρσης ἀντιληφθεῖ πού, ἀκριδῶς, ἤθελε νὰ φθάσει μὲ τὸ ἐρώτημά του ὁ Καβάφης, ἔδινε ὁ ἴδιος τὴν ἀπάντηση: «Οἱ μαθηταί τοῦ Ἀλιθέρση θὰ λέγονται Ἀλιθερσικοί!». Ἐπειτα, παίρνοντας ἕναν-ἕναν κατὰ σειρά ὄλους τοὺς γύρω του νεαροὺς λογοτέχνες (πού, ἔκτοτε, ὄχι μόνο μαθητὲς δὲν ἀπέκτησαν, ἀλλὰ μήτε κὰν τοὺς θυμᾶται πιὰ κανεὶς σήμερα) καὶ ἀφοῦ σχημάτισε, ἀνάλογα μὲ τοῦ καθενὸς τὸ ἐπίθετο, τὰ ἐπίθετα τῶν ὑποθετικῶν αὐριανῶν μαθητῶν τους, κατέληξε λέγοντας:

— «Καὶ τώρα, πῶς θὰ λέγονται οἱ αὐριανοὶ μαθηταί τοῦ Γκίκα;»

— «Γκικικοί!».

— «Γκικικοί!».

— «Γκικικοί!».

Καὶ προφέροντας ξανά καὶ ξανά μιὰ-μιὰ τίς συλλαβές, καὶ μὲ τρόπο πού νὰ γίνε-ται ὄλο καὶ πιὸ φανερὴ ἢ κακοφωνία τῆς λέξης «Γκικικοί», διατύπωνε μὲ ἀρκετὴν ἐμφάνση, τὸ θανατηφόρο συμπέρασμα:

— «Καὶ βέβαια πού δὲν ἔμπορεῖ νὰ ἔχει μαθητάς ὁ Γκίκας!».

15

ΑΠΟ ΠΟΛΥ-ΝΩΡΙΣ τοῦ ἄρесе νὰ τὸν μεταφράζουν στ' ἀγγλικά. Ἴσως, βασιζόμενος στὸ αἰσθητικὰ προετοιμασμένο κοινὸ τῆς Ἀγγλίας, νὰ προεξοφλοῦσε τὴν εὐνοιά του. Ἴσως πάλι νὰ σκεπτότανε, ὅτι μιὰ ἐνδεχόμενη, μέσω τῆς ἀγγλικῆς γλώσσας ἐπιτυχία του, θὰ συνέτεινε στή γληγορώτερη ἀναγνώρισή του κι ἀπ' τὸ κοινὸ τῆς δικῆς μας γλώσσας. Πρὶν ἀπ' τὸ 20, θυμᾶμαι, μοῦ εἶχε δεῖξει τετράδιο ποιημάτων του μεταφρασμένων στ' ἀγγλικά ἀπὸ τὸν ἀδελφὸ του τὸν Τζών. Γιὰ τίς μεταφράσεις ἐκεῖνες ὁ ἴδιος μοῦ ἔλεγε, πῶς «δὲν ἦταν κακές». Βέβαια, μὲ τὴ βοήθειά του, θὰ μποροῦσε νὰ εἶχανε γίνετ ἀκόμα καλύτερες. Φαίνεται ὁμως, ὅτι δὲν τὸν πολυενθουσίαζε ἢ συνωνυμία ποιητῆ καὶ μεταφραστῆ, καὶ ἴσως αὐτὸς νὰ ἦταν ὁ λόγος, πού, ἐνῶ συχνὰ συνεργαζότανε μὲ Ἕλλη-νες φίλους του πού τὸν μετέφραζαν, δὲν εἶχε ποτέ ἐνθαρρύνει τὸν ἀδελφὸ του (ποιητῆ καὶ αὐτὸν στίς ὥρες του) νὰ δημοσιέψει τίς δικές του. Ἐπειτα, ἐχτὸς ἀπ' τὸ μειονέκτημα τῆς συνωνυμίας, ὑπῆρχε στὸ μέσον καὶ τὸ μειονέκτημα τῆς συγγένειας, πού θὰ μποροῦσε νὰ γεννήσει ἀμφιβολίες σὲ μερικοὺς γιὰ τὴν ἀξία τοῦ μεταφραζόμενου ἔργου (τὸν μεταφράζει ὁ ἀδελφός του, φαντάσου!). Ἐκτὸς πιὰ ἄν, ἀπογοητεύοντας τὸν ἀδελφὸ του, δὲν

* Βλέπε ἐπίσης «Ἀλεξανδρινὴ Λογοτεχνία» 1947, 1948, 1950.

ἔπεδῖσκε κατὰ βάθος παρὰ τὴν ἐξαφανίσαι τὸν συνονόματο, πού, κάθε τόσο, ἐνοχλοῦσε, πότε γαλλικά καὶ πότε ἀγγλικά, τὶς μουσες (ἢ μᾶλλον τὸν Καβάφη τὸν ἴδιο) μὲ στίχους ὅπως αὐτοί :

SONNET

A l'instar des nombreux poètes de nos temps
J'aime en quatorze vers à voiler ma pensée
A suivre haletant sa fougue cadencée
Vers ce faite où je parle et chante et ne m'entends.

Il est des mots profonds, joyaux inquiétants,
De couleur incertaine, où la rime insensée
Se fait valoir malgré la raison offensée ;
L'Art veut la rime riche et les mots éclatants.

Les Dieux, les Muses, Pan, ces antiques chimères
Ne sauraient plus pourvoir à nos goûts éphémères :
Pan est mort — nous avons brisé ses chalummeaux ;

Notre Muse a le cœur sceptique, octogénaire ;
Triste, elle dit : « Je vous donne un dictionnaire
Faute de feu céleste on trouve ici des mots ».

JOHN C. CAVAFY

Καὶ ὁμοίως, παρόλο τὸ χάος τῆς ποιητικῆς ποὺ χωρίζει τοὺς δυὸ ἀδελφοὺς, φανερὸ εἶναι, πὼς κάτι ψυχικώτερο τοὺς ἐνώνει. Πρῶτα - πρῶτα συμφωνοῦν στὸν κρυπτικὸ ρόλο τοῦ στίχου, τῆς φράσης: «Μ' ἀρέσει νὰ καλύπτω σὲ δεκατέσσερις στίχους τῆ σκέψης μου», λέει ὁ Τζών. «Τοῦ ἐρωτισμοῦ σου τὰ δράματα βάλ' τα μισοκρυμμένα μὲς στὲς φράσεις σου», λέει ὁ Κωνσταντίνος. Ὁ ἕνας θέλει τὴ Μοῦσα τοῦ μὲ «καρδιά ὀγδοντάρας», καὶ ὁ ἄλλος «ποιητὴ γήρατος» τὸν ἑαυτοῦ τοῦ ὀνομάζει.

16

— «ΚΥΡΙΕ ΚΑΒΑΦΗ», τοῦ λέει τὸ 24, ἕνας Ἀθηναῖος δημοσιογράφος, «μοῦ εἶπαν ὅτι ὁ κ. Παλαμάς, ὡς ποιητῆς, δὲν ἔχει τὴν ἐκτίμησίν σας».

— «Ὁ Παλαμάς, φίλε, εἶναι μεγάλος λυρικός ποιητῆς...». Καὶ μετὰ μακρὰν σιωπὴν: — «...μά, τοῦ Καβάφη δὲν τοῦ ἀρέσει ἡ λυρική ποίησις. Ἡ πολλή λυρική ποίησις, ἡ ἐνθουσιώδης ποίησις δὲν μὲ ἐλκύει. Ὁ Παλαμάς ἔχει πολλὰς ἐξάρσεις».

Μὲ αὐτὲς τὶς λίγες, τὶς σταγονομετρικὲς θὰ ἔλεγα λέξεις, ποὺ τὶς κόβει σὲ δυὸ μιὰ μακρὰ σιωπὴ, μπορεῖ κανεὶς νὰ φανταστῆ καὶ ν' ἀναπαραστήσει τὸν ἐσώτερο Καβάφη, νὰ σταθμίσει τὴ σημασία τῆς προσωπικῆς τοῦ προσφορᾶς στὸν ποιητικὸ μας λόγο, ἀλλὰ καὶ νὰ καταλάβει τί ἦταν ἐκεῖνο, ποὺ ἐξαρχῆς τὸν ἐχώριζε ἀπὸ τὸν Παλαμά καὶ τὴν ποίησίν του. Ὁ κ. Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος, ὑπογραμμίζοντας τὸ ρόλο καὶ τὴν ἀξία τῆς σιωπῆς στὸ ἔργο τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ ποιητῆ, καταλήγει σ' ἕνα βαθὺ παραλληλισμὸ Παλαμά - Καβάφη, ποὺ καὶ μόνο γι' αὐτὸν θ' ἀξίζε νὰ διαβαστῆ ἢ μελέτη ποὺ τοῦ ἀφιέρωσε.

17

ΜΟΝΟ τὸ 26 τόλμησε πρώτη φορά καὶ χωρὶς περιστροφές εἶπε, ὅτι θεωροῦσε τὸν Γρυπάρη καὶ τὸν Μαλακάση ποιητὲς ἀνώτερους ἀπὸ τὸν Παλαμά. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ὁ Παλαμάς, ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς κριτικῆς τοῦ Χατζόπουλου, εἶχε ἤδη τοὺς ἀντιθέτους τοῦ. Ἐπειτα καὶ πολλὰ πράγματα τοῦ ἔργου τοῦ εἶχαν ἀρχίσει πρόωρα νὰ παληώνουν. Αὐτὸ τὸ πάλλημα, ὁ Καβάφης, ὄχι μόνο τὸ ἔβλεπε, ἀλλὰ καί, σὰν τεχνίτης ὀλότελα δια-

φορετικῆς ἀντίληψης, ἤξερε τοὺς λόγους πού τὸ προκαλοῦσαν. Γι' αὐτὸ καὶ πολὺ εὐκολα, μιλώντας ἢ μισομιλώντας ἐναντίον τοῦ Παλαμά, κατόρθωνε νὰ γίνεταί πειστικός. Ὡστόσο, καὶ οἱ φίλοι τοῦ Παλαμά στὴν Ἀλεξάνδρεια δὲν ἔμειναν ἄπραχοι. Στὴν προφορικὴ διαβρωτικὴ πολεμικὴ τοῦ Καβάφη, ἀπαντοῦσαν μὲ πολεμικὴ ἐναντίον του, νομίζοντας ὅτι, μ' αὐτὸν τὸν τρόπο, διαφεντεύαν ἀποτελεσματικὰ τὴν Παλαμικὴ ποίηση ἀπ' τὸν ἐχθρὸ τῆς τὸν πιὸ ἐπικίνδυνος, ἐνῶ, λίγο μόνο νὰ θέλαν νὰ ἐμβαθύνουν, θὰ διαπίστωναν, ὅτι ὁ μόνος ἐπικίνδυνος ἐχθρὸς τοῦ Παλαμά δὲν ἦταν ὁ Καβάφης, μὰ ὁ Παλαμάς ὁ ἴδιος.

Ἀλλά, γιατί μονάχα τὸ 26 θὰ κάνει αὐτὴ τὴν παρακινδυνευμένη βαθμολόγηση ὁ Καβάφης; Ἀπλούστατα. Στὸ τεῦχος πού τοῦ εἶχε ἀφιερῶσει δυὸ χρόνια πρὶν ἢ «Νέα Τέχνη» τῶν Ἀθηνῶν, ἐνῶ ὁ Μαλακάσης καὶ ὁ Γρυπάρης εἶχανε δώσει τὴ γνώμη τους, συμβάλλοντας ἔτσι στὴν καθιέρωση τοῦ ἔργου του, ὁ Παλαμάς, παρόλες τίς κρούσεις τοῦ Μάριου Βαγιάνου, εἶχε ἀρνηθεῖ νὰ δώσει τὴ δική του.

19

Ο ΚΑΒΑΦΗΣ ὑποστήριζε τὴν ἀποψη, ὅτι ὁ Μωρεάς, μὲ τὸ νὰ προτιμῆσει τελικὰ μιὰν ἤδη πλασμένη γλώσσα ὅπως τὰ γαλλικά, βρισκόταν ὡς τεχνίτης τοῦ ποιητικοῦ λόγου σὲ πολὺ πιὸ εὐκολὴ θέση ἀπὸ τὸν Ἕλληνα συνάδελφό του τῆς ἴδιας ἐποχῆς, πού εἶχε, τουναντίον, νὰ παλαίψει μὲ χίλια δυὸ ἐμπόδια, γιὰ νὰ δημιουργήσει ἐκφραστικὸ ὄργανο. Κι ἐπίσης ὑποστήριζε ὅτι, ἐὰν ὁ Μωρεάς ἔγραφε τὸ ἔργο του ἑλληνικά, ἡ θέση του, σὲ μιὰ καινούρια λογοτεχνία σὰν τὴ δική μας, θὰ ἦταν πολὺ πιὸ σημαντικὴ ἀπὸ ἐκείνη πού ἐξασφάλισε στὰ Γαλλικὰ γράμματα.

— «Στὸ ἴδιο δίλημμα βρέθηκα κι ἐγὼ κάποτε — μοῦ εἶπε μιὰ μέρα — νὰ γράψω τὴ γλώσσα μας ἢ νὰ διαλέξω μιὰν ἄλλη;»

21

Ο ΛΟΓΟΣ πάνω στὴν ἱστορία τὸ 1927. Ὁ Καβάφης μιλοῦσε ἀφίνοντας στοὺς γύρω του τὴν ἐντύπωση, πὼς ἦταν καμωμένος γιὰ ἱστορικός, πὼς εἶχε στόφα ἱστορικοῦ.

— «Γιατί λοιπὸν δὲ γράφεις ἱστορία», τοῦ εἶπε ὁ Χριστόφορος Νομικός.

— «Γιὰ νὰ γράψει κανεὶς ἱστορία χρειάζεται νὰ ἔχει πηγές καὶ ἀτομικὴ βιβλιοθήκη, καὶ τὰ οικονομικά μου μέσα δὲν μοῦ ἐπιτρέπουν νὰ ἔχω αὐτὰ τὰ πράγματα».

— «Ἄκου Κωνσταντίνε, ἐσὺ ἔχεις μιὰ μικρὴ περιουσία πού τὸ εἰσόδημά της δὲν σοῦ ἐπιτρέπει νὰ ζήσεις ὅσο ἀνετα θὰ ἤθελες. Παιδιά σκυλιὰ δὲν ἔχεις. Τίποτα δὲ σ' ἐμποδίζει ν' ἀποταθεῖς σὲ μιὰν ἀσφαλιστικὴ ἐταιρεία καὶ νὰ συμβληθεῖς μαζί της, ὥστε νὰ ἔχεις, νὰ ποῦμε, ἀντὶ 300—400 λίρες τὸ χρόνο εἰσόδημα, τὰ διπλά ἢ σχεδὸν τὰ διπλά, ὑπὸ τὸν ὄρον ὅτι μετὰ θάνατον ἢ περιουσία σου θὰ γίνεταί ἰδιοκτησία τῆς ἐταιρείας».

— «Χριστόφορε! ἐσὺ πού ξέρεις τί ἄτυχος ἄνθρωπος πού εἶμαι, μοῦ προτείνεις τέτοια πράγματα;»

— «Μὰ τί σχέση ἔχει ἡ ἀτυχία σου μὲ μιὰ ζωὴ πιὸ ἀνετη».

— «Ἄλλ' ἐὰν σήμερα ἀποφασίσω νὰ κάνω μιὰ σύμβαση μὲ μιὰν ἐταιρεία, αὐριο νὰ εἶσαι βέβαιος, Χριστόφορε, θὰ πεθάνω γιὰ νὰ κερδίσει ἡ ἐταιρεία».

30

ΣΤΟ βιβλιοπωλεῖο «Γράμματα». Ὁ Σ. Γιαννακάκης ὑποστηρίζει μὲ παραδείγματα, ὅτι ὅλα τὰ ἱστορικὰ γεγονότα ἐξηγοῦνται μὲ οικονομικά δεδομένα. Ἐαφνικὰ ὁ Καβάφης ρωτᾷ: «Δὲν νομίζεις, Σακελλάριε, ὅτι ὑπάρχουν καὶ ἄλλα στοιχεῖα, ὅπως λ.χ. τὸ θρησκευτικὸ αἶσθημα, πού ἢμποροῦν νὰ ἐπηρεάσουν τὴν ἱστορικὴ ἐξέλιξη;»

— «Ὁχι, Κύριε Καβάφη».

— «Τότε, πὼς ἐξηγεῖς ἐσὺ τὸ γεγονός, ὅτι τὸ 600 μ.Χ. ὁ μισὸς πληθυσμὸς τῆς Αἰγύπτου πῆγε στὰ μοναστήρια, σημαντικώτατο γεγονός, καὶ μὴ μὲ διακόπτεις! (κανένας ὡστόσο δὲν τὸν διέκοπτε) καὶ δὲν ἦσαν μόνο οἱ πτωχοὶ πού ἐπῆραν, ἀλλὰ κι ἀπ' ὅλες τὲς τάξεις τῆς κοινωνίας».

Φυσικά, ὁ Γιαννακάκης δὲν ἀποκρίθηκε. Ἄλλωστε, ἡ ἐπιβολὴ τοῦ Καβάφη στὴ συζήτηση ἦταν συνήθως τέτοια, πὺ κανεῖς δὲ μπορούσε νὰ τοῦ ἀμφισβητήσῃ τὴν ἀκρίβεια τοῦ γεγονότος, τῆς χρονολογίας, ἢ καὶ τῆς ἔκτασης τοῦ γεγονότος πὺ ἀνάφερε.

32

Ἐ' ΑΜΦΙΒΟΛΙΑ ἀνέκδοτα δὲν ἦτανε δυνατὸ νὰ τ' ἀποφύγει ἓνα πρόσωπο — τύπος ὅπως ὁ Καβάφης. Μάλιστα, μὲ τὸ νὰ μὴ ἀδιαφορήσῃ ποτὲ ὁ ἴδιος στὸ πείραγμα ἔγινε ὁ στόχος του. Πολλὲς φορές, καὶ φίλοι του δημοσιογράφοι ἀκόμη, τοῦ ἀπέδιδαν σκέψεις πὺ ποτὲ δὲν εἶχε ἐκφράσει, μόνο καὶ μόνο γιὰ ν' ἀπολαύσουν τὶς ἀντιδράσεις του. Ποτὲ λ.χ. δὲν εἶχε πεῖ ἑξάστερα, ὅτι θεωροῦσε τὸν ἑαυτὸ του ἀνώτερο ποιητὴ ἀπὸ τὸν Παλαμά, κι ἄς τὸ ἔλεγε πλάγια μὲ κάποιες του πράξεις, μὲ κάποια του λόγια. Αὐτὸ ὅμως δὲν ἐμπόδισε τὸν φίλο του Λιάτση νὰ γράφει, μιὰ μέρα, στὸν «Ταχυδρόμο» μισοπαίζοντας, ὅπως ἄλλωστε τὸ συνηθίζε, τοῦτο τὸ μῦθευμα: «...Εὐρισκόμενος χθὲς εἰς κύκλον φίλων τοῦ ὁ ποιητῆς κ. Καβάφης καὶ ἐρωτηθεὶς ποῖον ἐκ τῶν ζώντων ποιητῶν μας ἐθεώρει τὸν πρῶτον, εἶπεν ὅτι «δεύτερον» θεωρεῖ τὸν Παλαμά».

Ἀφορμὴ πειραγμάτων εἶχε δώσει, ἀργότερα, καὶ ἡ δημοσίευση τοῦ ποιήματός του «Οὐκ ἔγνω». Ἴδου ἓνα σχόλιο τῆς ἐβδομαδιαίας «Ὁθόνης» μὲ τὸν τίτλο «Νέον ποίημα»: «Ὁ ποιητῆς Κ. Π. Καβάφης ἔγραψε νέο ποίημα. Ὁ τίτλος τοῦ πρωτότυπος καὶ παράξενος ὅπως οἱ περισσότεροι τίτλοι τῶν ποιημάτων του: «Οὐκ ἔγνω». Ἐγγραφή γιὰ τὸν Ἰουλιανό. Ἐτσι φαίνεται νὰ λέγῃ ὁ ποιητῆς, ἔτσι φαίνεται νὰ πιστεύουν καὶ ἔτσι φίλοι του τὸ διαβάζουν. Καὶ ὅμως τὸ ποίημα λὲς καὶ γράφηκε ἀπὸ τὸν ποιητὴ γιὰ τὸν κριτικὸ Τ. Μαλάνο. Ὁ Μαλάνος ὡς γνωστὸν ἐτοιμάζει ἓνα βιβλίο: μελέτη πάνω στὸ ἔργο τοῦ Καβάφη. Ὁ Καβάφης λοιπὸν εἶνε ἀνήσυχος γιὰ τὸ περιεχόμενο» τοῦ βιβλίου. Καὶ ὁ πολυμήχανος ποιητῆς δίνει μὲ τὸ νέο του ποίημα τὴν ἀπάντηση... στὸ ἀνέκδοτο ἀκόμη βιβλίο τοῦ Μαλάνου». Ἐντούτοις, στὸ ἐπόμενο φύλλο τῆς θὰ γράφει: «Κανεῖς ἀπὸ τοὺς ἀναγνώστες μας δὲν θὰ τὸ ἐπίστεψε. Ἀκόμη δὲ ὀλιγώτερον ὁ κριτικὸς Τίμος Μαλάνος. Πρόκειται γιὰ τὸ «Οὐκ ἔγνω» τὸ νέο ποίημα τοῦ Κ. Π. Καβάφη, πὺ σχολιάσαμε σ' ἓνα ἀγαθὸ πειραχτικὸ σημεῖωμα τῆς περασμένης βδομάδας. Τὸ ποίημα ἱστορικὸ, ὅπως τὰ περισσότερα τοῦ ποιητῆ, γράφηκε γιὰ τὸν Ἰουλιανό. Αὐτὸ ἀναφέρεται στὸ κείμενο καὶ φαίνεται πολὺ καλά. Ὡς γνωστὸ δὲ καὶ ὅπως ἐδήλωσεν ὁ ἴδιος Τίμος Μαλάνος, ὁ Καβάφης δὲν γράφει καὶ οὔτε ἔγραψε ποτὲ ποιήματα «εὐκαιριῶν». Καὶ ὅμως, παρόλο ὅτι τὸ δεύτερο σχόλιο ἀναιροῦσε τὸ πρῶτο, τὸ ἀστεῖο ἔπιασε σὲ σημεῖο πού, καὶ σήμερα ἀκόμη, πρόσωπα ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, ἀν ἐρωτηθοῦν γιὰ τὸ «Οὐκ ἔγνω», δὲν ἀποκλείεται νὰ σὰς ἐπαναλάβουν τὴν πρώτην ἐξήγησιν τῆς «Ὁθόνης». Αὐτὴ, ἄλλωστε, εἶναι καὶ ἡ δύναμη τοῦ τύπου: εὐκολα νὰ δημιουργεῖ μύθους. Ἀλλὰ κ' ἡ ἀδυναμία του: ἀν κάποτε θελήσῃ νὰ τοὺς διαλύσει νὰ εἶναι ἀργά.

33

ΣΤΟ ΔΙΑΣΤΗΜΑ πὺ κυβέρνησε ὁ Πάγκαλος δυὸ ἐνόλω «Φοίνικες» εἶχε ἀπονεύσει. Τὸν ἓνα στὸν Καβάφη, τὸν ἄλλο στὴν Ἰσπανίδα χορεύτρια Ἀούρεα. Ἡ ἀπονομὴ του στὸν ποιητὴ ὀφείλεται κατὰ βάθος — λεπτομέρεια πὺ ἴσως ὁ ἴδιος ποτὲ νὰ μὴν ἔμαθε—στὶς φιλικὲς καὶ αὐτόβουλες ἐνέργειες τοῦ ἱστορικοῦ Χριστόφορου Νομικοῦ, ὁ ἐπίσης καὶ τὴν προκάλεσε μὲ προσωπικὰ γράμματα πρὸς τὸ φίλο του Γ. Χαριτάκη, παληὸ «Νεοζωϊστή», θαυμαστὴ τοῦ Καβάφη καὶ ὕπουργὸ τοῦ Παγκάλου.

Ἀλλὰ τὸ γεγονός, ὅτι ἀμέσως μετὰ τὸν Καβάφη ἔπαιρνε τὸ «Φοίνικα» καὶ ἡ Ἀούρεα, ἦρθε ν' ἀπογοητεύσει ἐκείνους πὺ εἶχαν ἀρχικῶς ἐνθουσιαστεῖ μὲ τὴν ἀναγνώριση τοῦ ποιητῆ ἀπὸ τὴν Πολιτεία. Βρίσκαν, ὅτι ἡ δεύτερη αὐτῆ «χειρονομία» ἀναξιοποιοῦσε τὴν πρώτη. Πολὺς θόρυβος καὶ πολλὴ συζήτηση, θυμᾶμαι, πὺς ἔγινε τότε στοὺς ἐδῶ πνευματικὸς κύκλους. Βέβαια, μερικοὶ εἶδαν μόνο τὴν κωμικὴ πλευρὰ τοῦ ζητήματος καὶ, κατὰ τὴ συνήθειά τους, τὸ γύρισαν στὸ ἀστεῖο. Ἄλλοι, πάλι, παρασύρθηκαν σὲ προγνωστικά, γιὰ τὴν πιθανότερη ἀντίδραση τοῦ Καβάφη σ' αὐτὴ τὴν παρασημοφορία.

Κι ἄλλοι ἀγαναχτοῦσαν ἐξοργισμένοι μὲ τὰ καμώματα αὐτὰ τοῦ Παγκάλου. Ἴδου λ.χ. μὲ πόση σφοδρότητα ὕφους εἶχε σχολιάσει τότε τὸ ζήτημα ὁ τόσο μετρημένος, συνήθως, στὶς ἐκφράσεις του δημοσιογράφος Ν. Καραβίας: «Παρουσιάσθη — ἔγραφε στὴν «Ἐφημερίς» — εἰς τὰς Ἀθήνας μία Κυρία Ἰσπανίς, γνωστὴ καὶ εἰς τὴν πόλιν μας. Θέλομεν νὰ μείνωμεν μὲ τὴν καλλιτέραν ἰδέαν διὰ τὴν Κυρίαν. Ἡ ὁποία ζῆ χορεύουσα χοροὺς τῆς πατρίδος τῆς καὶ ἄλλους, λεγομένους κατὰ συνθήκην κλασικούς. Ὅπωςδὴποτε ἡ Ἰσπανίς χορεύτρια κάμνει ὅ,τι ἑκατοντάδες ἄλλαι ὁμοτεχνῶν τῆς εἰς τὸν κόσμον. Καὶ οὐδέποτε ἐσκέφθη ὅτι ἐκτὸς χρημάτων ἢ τέχνης τῆς εἶνε δυνατόν νὰ τῇ ἀποφέρῃ κάτι ἄλλο. Εἰς τὰς Ἀθήνας ὁμως τῇ ἀπέφερε παράσημον. Ὁ Πάγκαλος ὑδριστῆς κάθε εὐγενείας, τῇ ἀπένειμε τὸ παράσημον τοῦ Φοίνικος. Ἐνα διὰ τὸν Καβάφη, ἄλλο διὰ τὴν Ἀούρεα. Μᾶς συγχωρεῖ ὁ φίλος ποιητῆς. Ἀλλ' ὁ παραλληλισμὸς δὲν εἶνε ἰδικὸς μας, ἀνήκει εἰς τὸν Πάγκαλον. Ἐὰν αὐτὸς δὲν ἐτιμᾶτο διὰ τοῦ παρασήμου, θὰ ἐλέγομεν ὅτι τὸ ὅ,τι ἀπένειμεν ὁ Πάγκαλος εἰς τὴν Ἰσπανίδα χορεύτριαν εἶνε κόσμημα ἀτομικῆς προελεύσεως. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἔχει κάμει ἀρχὴν ἀπὸ τὸν Καβάφη, ἐνομίσαμεν πρὸς στιγμὴν ὅτι διεπνέετο ἀπὸ κάποια συναισθησὶν ἀξιοπρεπείας. Τοῦλάχιστον ἐπαγγελματικῶς καὶ ὅτι, ὑποχρεούμενος νὰ διακρίνῃ ἕναν ποιητὴν, θὰ ὑποχρέωνεν ἑαυτὸν νὰ λησμονῇ τὴν πρὸς μίαν χορεύτριαν ἀλληλεγγύην ἐνὸς χυδαίου ἀκροβάτου». Συγχρόνως, ἕνα περιοδικὸ ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, ἔθετε σὲ μερικοὺς ἀνθρώπους τῆς τέχνης καὶ τῶν γραμμάτων τὸ ἐρώτημα: — «Ὅφειλε νὰ δεχτεῖ ἢ ὄχι μιὰ τέτοια τιμὴ ὁ Καβάφης;»

Ἡ γνώμη ἡ δική μου — καὶ τὴν εἶπα — ἦταν ὅτι, «Ἡ Ἀούρεα δὲν εἶναι ὁ Καβάφης· ἀπ' τὸν Καβάφη λοιπὸν περιμένουμε τὴν ἀμυντικὴν χειρονομία, μιὰ χειρονομία ἀνάλογη μὲ τὴν ἐκτίμησιν ποὺ ἔχει γιὰ τὸ ἔργο του ὁ ἴδιος». Τῇ στάσει ποὺ ὄφειλε ὁ ποιητῆς νὰ κρατήσῃ, ἐμένα τουλάχιστο, ἐκείνη τῇ στιγμῇ, μ' ἄρесе νὰ τῇ βλέπω μὲς ἀπ' τ' ὄνειρο τῶν ὠραίων ἰδεαλιστικῶν στίχων τῆς «Σατραπείας» του:

*Ἄλλα ζητεῖ ἡ ψυχὴ σου, γι' ἄλλα κλαίει·
τὸν ἔπαινο τοῦ δήμου καὶ τῶν Σοφιστῶν,
τὰ δύσκολα καὶ τ' ἀνεκτίμητα ἔδγε.*

Ὅμως οἱ «μωροπερηφάνειες» μου αὐτὲς δὲ νομίζω πὼς ἔλεγαν καὶ πολλὰ πράγματα στὸν ἐνδιαφερόμενο. Ἡ ἀποψή του ἦταν ἀκριβῶς ἡ ἀντίθετη. Ἴδου τί εἶχε πεῖ τότε στὸ δημοσιογράφου ποὺ τὸν ἐρώτησε: «Τὸ παράσημο τὸ πῆρα. Δὲν τὸ ἔχω στὴν τσέπη μου. Εὐχαρίστησα ὁμως τὸν κ. Γενικό μας Πρόξενο. Ἐὰν δὲν τὸ ἔπαιρνα δὲν θὰ λυπόμουν διόλου· σήμερα ποὺ τὸ ἔχω χαίρομαι. Τὸ παράσημο μοῦ τὸ ἀπένειμε ἡ Ἑλληνικὴ Πολιτεία, τὴν ὁποίαν σέβομαι καὶ ἀγαπῶ. Ἡ ἐπιστροφὴ τοῦ παρασήμου θὰ εἶναι προσβολὴ ἐκ μέρους μου πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Πολιτείαν, γι' αὐτὸ τὸ κρατῶ».

34

ΕΠΙΤΥΜΒΙΟΝ ΑΝΤΙΟΧΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΚΟΜΜΑΓΗΝΗΣ

*Μετὰ ποὺ ἐπέστρεψε, περίλυπη, ἀπ' τὴν κηδεῖα του,
ἡ ἀδελφὴ τοῦ ἐγκρατῶς καὶ πράως ζήσαντος,
τοῦ λίαν ἐγγραμμάτου Ἀντιόχου, βασιλέως
Κομμαγηνῆς, ἤθελ' ἕνα ἐπιτύμβιον γι' αὐτόν.
Κι ὁ Ἐφέσιος σοφιστῆς Καλλίστρατος — ὁ κατοικῶν
συχνὰ ἐν τῷ κρατιδίῳ τῆς Κομμαγηνῆς,
κι ἀπὸ τὸν οἶκον τὸν βασιλικὸν
ἀσμένως κ' ἐπανειλημμένως φιλοξενηθεὶς —
τὸ ἔγραψε, τῇ ὑποδείξει Σύρων ἀυλικῶν,
καὶ τὸ ἔστειλε εἰς τὴν γραῖαν δέσποιναν.*

«Τοῦ Ἀντιόχου τοῦ εὐεργέτου βασιλέως
 νὰ ὑμνηθεῖ ἐπαξίως, ὡ Κομμαγηνοί, τὸ κλέος.
 Ἦταν τῆς χώρας κυβερνήτης προνοητικός.
 Ὑπῆρξε δίκαιος, σοφός, γενναῖος.
 Ὑπῆρξεν ἔτι τὸ ἄοιστον ἐκεῖνο, Ἑλληνικός —
 ἰδιότητα δὲν ἔχ' ἢ ἀνθρωπότης τιμιότεραν
 εἰς τοὺς θεοὺς εὐρίσκονται τὰ πέραν».

Τέσσερις ἄλλοι-ἄλλοι ἦσαν οἱ βασιλεῖς τῆς Κομμαγηνῆς, καὶ οἱ τέσσερις Ἀντίοχοι. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ ταυτότητα τοῦ Ἀντιόχου τοῦ παραπάνω ποιήματος, χρόνια τώρα μὲ βα-
 σανίζει. Βέβαια, ὁ Ἀντιόχος αὐτὸς θυμίζει πολὺ τὸν πρῶτο. Εἶναι ὅμως ὁ πρῶτος; Πολὺ
 δύσκολα θὰ μπορούσας κανεὶς ν' ἀποφανθεῖ. Πάντως, οὔτε ὁ δεύτερος, οὔτε ὁ τρίτος, οὔτε
 καὶ ὁ τέταρτος εἶναι. Ἀπὸ τὰ διάφορα ἐπίθετα ποὺ ὁ Καβάφης τοῦ ἔδωκε (εὐεργέτης,
 προνοητικός, δίκαιος, σοφός, γενναῖος, Ἑλληνικός) τὸ δίκαιος, γνωστὸ εἶναι κι ἀπὸ
 τὴν Ἱστορία πῶς ἀνῆκε στὸν πρῶτο. Τὰ τέσσερα ἄλλα, ὄχι. Ὅσο γιὰ τὸ Ἑλληνικός,
 αὐτὸ δικαιοματικὰ τοῦ ἀνῆκε, ἀφοῦ, ἐκτὸς ποὺ Φιλέλληνα τὸν λέει ἡ Ἱστορία, ἡ
 μητέρα του Λαοδίκη ἦτανε κόρη Σελευκίδη, κι ἀφοῦ, ὅπως λέει ὁ Bouché-Leclercq, οἱ
 βασιλεῖς τοῦ κρατιδίου τῆς Κομμαγηνῆς ἐπέμεναν τόσο νὰ θυμίζουν τὴν Σελευδικὴ κατα-
 γωγὴ τους. Εἶναι λοιπὸν ὁ πρῶτος; Θὰ ἔλεγα μᾶλλον, ἂν δὲ μὲ σταματοῦσε ἡ ἐξῆς λε-
 πτομέρεια: ὁ Ἀντιόχος τοῦ ποιήματος ἔχει ἀδελφή, ἐνῶ ὁ Ἀντιόχος πρῶτος ἀγνωστο
 εἶναι ἂν εἶχε. Ἐγώ, τουλάχιστο, τὴν ἀδελφὴ αὐτὴ πολὺ τὴν ἀναζήτησα μέσα στὴν Ἱστο-
 ρία, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ κατορθώσω τελικὰ νὰ βρῶ ἴχνη της. Στὴν Ἱστορία ὅμως ὑπάρ-
 χουν ἴχνη της ἢ δὲν ὑπάρχουν; Στὸ ἐρώτημα αὐτὸ μιὰ ἐριστικὴ ἀπάντηση εἶναι, νομίζω,
 ἀπαραίτητη. Ποιὸς ὅμως θὰ μᾶς τὴ δώσει;

Ἄλλ' ἀποκλείεται νὰ εἶναι ὁ πρῶτος. κ' ἡ ἀδελφὴ τοῦ ποιήματος Καβαφικὸ ἀπλῶς
 ἐπινόημα; Ἴσως, ἂν δὲν εἶχα τόσο πολὺ ἐμβαθύνει στὰ καθέκαστα τοῦ Καβαφικοῦ ἔργου,
 νὰ τὸ παραδεχόμουν. Ὅταν ὅμως ξέρω, ὅτι σ' αὐτὸ μέσα τὸ ἔργο, ἐκτὸς ἀπὸ σχετι-
 κούς, δὲν ὑπάρχει οὔτε μία περίπτωση ποὺ νὰ ἔχει ἐπινοήσει ὁ ποιητὴς συγγενεῖς
 ἱστορικῶν προσώπων, πῶς θὰ μπορούσα νὰ τὸ παραδεχθῶ; Πάντως, ἂν ἡ ἱστορικότητα
 τῆς ἀδελφῆς τοῦ ποιήματος τελικὰ δὲν ἀποδειχτεῖ, θὰ μπορούσαμε ἴσως νὰ ὑποθέσουμε,
 ὅτι ὁ Ἀντιόχος τοῦ ποιήματος πιθανὸν νὰ μὴν εἶναι ἕνας ὀρισμένος Ἀντιόχος, ἀλλὰ μᾶλ-
 λον ἕνας ἀντιπροσωπευτικὸς τύπος τῆς ἐλληνίζουσας δυναστείας τῆς Κομμαγηνῆς, ποὺ ὁ
 Καβάφης ἐπλασε, παίρνοντας ὡς πρότυπο τὸν Ἀντιόχο πρῶτο. Καὶ θὰ φέρναμε τότε ὡς
 παράδειγμα τὸ ποίημά του «Ἡ δόξα τῶν Πτολεμαίων», ὅπου ὁ ὑπερόπτης Λαγίδης δὲν
 εἶναι ἕνας ὀρισμένος Λαγίδης, ἀλλὰ τύπος ἀντιπροσωπευτικὸς τῆς Πτολεμαϊκῆς δυνα-
 στείας. Ἀλλὰ καὶ τὸ γεγονὸς, ὅτι ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς ἀπέφυγε νὰ προσδιορίσει, μὲ τὴν
 προσθήκη μιᾶς χρονολογίας ἢ ἐνὸς ἐπιθέτου στὸν τίτλο, τοῦ Ἀντιόχου τοῦ τὴν ταυτότητα,
 δὲ θὰ ἐνίσχυε περισσότερο μιὰ τέτοιαν ὑπόθεση;

Ἄλλ' ἴσως τὸ μυστήριό ποὺ περιβάλλει τὸ πρόσωπο τῆς ἀδελφῆς τοῦ ποιήματος
 ὀριστικὰ νὰ φωτίζεται, ἂν παραδεχτοῦμε ὅτι, γράφοντας ἀδελφὴ ὁ Καβάφης δὲν ἐννο-
 οῦσε ἀδελφὴ ἀλλὰ σύζυγο, ἂν, δηλαδή, θεωρήσουμε τὴ λέξη ἀδελφὴ σὰν μιὰ μετα-
 φορικὴ ἔκφραση αὐτῆς. Ἡ γυναίκα λ.χ. τοῦ Πτολεμαίου I' ὀνομάζεται «ἀδελφὴ
 καὶ γυνὴ αὐτοῦ» παρόλο ποὺ στὴν πραγματικὴ ἀδελφὴ του δὲν ἦταν. (Βλέπε: E.
 Bevan, «Ὁ Οἶκος τοῦ Σελεύκου»). Ἡ μόνη ἀντίρρηση σ' αὐτὴ τὴν ἐξήγηση εἶναι ὅτι,
 στὴν αὐτὴ τῶν Σελευκιδῶν, δὲν ὑπάρχει παράδειγμα βασίλισσας ποὺ νὰ ὀνομάζεται ἀδελφὴ
 χωρὶς καὶ νὰ εἶναι. Ἀλλὰ μιὰ τέτοια ἀντίρρηση, λέει ὁ Bevan, δὲν εἶναι καὶ τόσο ἀκλό-
 νητη, ἂν λάβουμε ὑπ' ὄψιν μᾶς πρῶτο, the infinitesimal fraction of Seleucid docu-
 ments which we possess, καὶ δεύτερο τὸ γεγονὸς, ὅτι ἡ αὐλικὴ ἐθιμοτυπία, ἀπ' ὅ,τι
 ξέρουμε, τῆς Σελευκιδικῆς καὶ Πτολεμαϊκῆς αὐτῆς εἶναι τόσο στενὰ παράλληλη, ὥστε θὰ

μπορούσαμε νὰ πιστέψουμε στὴν ὑπαρξὴ ὁμοιοτήτων καὶ κεῖ ποὺ δὲ θὰ μᾶς ἦταν δυνατὸ ν' ἀνιχνεύσουμε περισσότερο.

Ἐντούτοις, καὶ στὴν περίπτωσιν ποὺ θὰ παραδεχτοῦμε ὡς ἱκανοποιητικώτερη τὴν τελευταία αὐτὴ ἀποψη, θὰ ἔμενε νὰ ἐξακριβώσουμε καὶ κάτι ἄλλο ἀκόμη. Εἶχε, πράγματι, ἐπιζῆσει στὸν Ἀντίοχο πρῶτο ἢ «γυναίκα-ἀδελφή» του; Γιατὶ μόνον «ποιητικὴ ἀδεία» ἀμφιδάλλω, ἀν θὰ τὴν εἶχε ποτὲ χρησιμοποιοῦσε τὴ λεπτομέρεια αὐτὴ ὁ Καβάφης

35

Σ' ἕναν γνωστὸ μας, ποὺ τὸν ἐρώτησε τὴ γνώμη του γιὰ τὸν Λόρδο Βύρωνα ὡς ποιητὴ, εἶπε αὐτὰ τὰ λίγα: «Ἰππῆρξε ὀλίγον τι ρητορικὸς καὶ ὀλίγον τι τσαρλατάνος κι ἐδῶ ποὺ τὰ λέμε, δὲν ἦτο τῆς σχολῆς μου!»

36

Ο ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΙΟΙ, θυμάμαι, εἶχε κάποτε ρίξει τὴν ἰδέα ἑνὸς ὕμνου γιὰ τὴ Βαλκανικὴ Ὀμοσπονδία. Καὶ ὁ κ. Πονηρίδης, ποὺ ἐκείνη τὴν ἐποχὴ βρισκόταν στὴν Ἀλεξάνδρεια, ἀποφάσισε νὰ λάβει μέρος στὸ διαγωνισμό. Φυσικὰ, ἔπρεπε νὰ βρεθεῖ πρῶτα τὸ ποίημα, κι αὐτὸ πάλι ὁ κ. Πονηρίδης θὰ προτιμοῦσε νὰ ἦταν γραμμένο ἀπὸ ἕναν ποιητὴ ἀξίας. «Καλύτερος ἀπ' τὸν Καβάφη ὑπάρχει ἄλλος στὴν Ἀλεξάνδρεια;», σκέφθηκε κατ' ἐξέχρησιν καὶ τὴν ἀνακοινώσῃ σὲ φίλους του, ἀπ' τοὺς ὁποίους καὶ ζήτησε νὰ τοῦ τὸν παρουσιάσουν. Ὅμως οἱ φίλοι ποὺ ξέραν πῶς ὁ Καβάφης οὔτε ποιητὴς περιστάσεων ἦταν οὔτε κατὰ παραγγελία ποτὲ ἔγραφε, προσπάθησαν νὰ τοῦ ἐξηγήσουν καὶ νὰ τὸν ἀποτρέψουν νὰ κάνει παρόμοια πρόταση στὸν Καβάφη. Ἀλλ' ὁ συνθέτης καθόλου δὲν ἔλαβε ὑπ' ὄψιν του τὰ λεγόμενά τους. Ἀπεναντίας μάλιστα, βέβαιος ὅτι ὁ ποιητὴς θὰ ἐνθουσιαζόταν ἀμέσως μὲ τὴν πρότασή του, ἀποφάσισε, συνοδευόμενος ἀπὸ κοινοὺς φίλους, νὰ τὸν ἐπισκεφθεῖ σπῆτι του. Ἐκεῖ ὁ κ. Πονηρίδης ἔγινε δεχτὸς μὲ τὰ ἐξῆς ἐπιφωνηματικά, ποὺ ὁ Καβάφης μὲ ἔμφαση ἐπαναλάμβανε, ἐρχόμενος ἀπ' τὰ ἐνδότερα τοῦ διαμερίσματός του πρὸς τὸ σαλόνι, ὅπου τὸν ἐπερίμεναν: «Ἐχὼ ἀκούσει πολλά! Ἐχὼ ἀκούσει πολλά!», ἐγνοώντας γιὰ τὸ ὄνομα καὶ τὴν ἀξία τοῦ κ. Πονηρίδη. Ἦταν φανερό, πῶς εἶχε πολὺ κολακευθεῖ μὲ τὴν ἐπίσκεψιν. Ποιὸς ξέρει, μάλιστα, καὶ τί νὰ εἶχε φανταστεῖ. Ἴσως καμμιά καινούρια μελοποίησιν ποιημάτων του ἀνάλογη μ' ἐκείνη τοῦ Μητρόπουλου; Πάντως, ὅταν σὲ λίγο ὁ συνθέτης τοῦ εἶπε τὸ σκοπὸ τῆς ἐπίσκεψίν του καὶ τὸν παρακάλεσε νὰ δεχτεῖ νὰ γράψῃ τὸν ὕμνον, ὁ μὲν Καβάφης, ποὺ δὲν εἶχε προειδοποιηθεῖ, ἔμεινε ἀφωνος, ὁ δὲ Πονηρίδης, παρόλο ποὺ εἶχε προειδοποιηθεῖ, ἀπεροῦσε. Ἡ σκηνὴ ἦταν ἐλαφρῶς κωμικὴ. Ἀλλ' ὁ Καβάφης ποὺ δὲν τάχαγε εὐκολα, δὲν ἀργησε νὰ ξαναβρεῖ τὴ φωνή του καὶ εἶπε:

— «Κύριε Πονηρίδη, σὰς εὐχαριστῶ πολὺ, τιμὴ μου, τιμὴ μου, ἀλλὰ δὲν εἶμαι ὁ κατάλληλος!» (καὶ τὸ ὑφὸς του ἦταν σὰν νὰ ἔλεγε: κάνατε λάθος στὸ μαγαζί).

— «Μὰ κύριε Καβάφη! Σεῖς ἕνας μεγάλος ποιητὴς!»

— «Κύριε Πονηρίδη, σὰς εὐχαριστῶ, καλωσύνη σας, μεγάλη μου τιμὴ, μὰ δὲν εἶμαι ὁ κατάλληλος. Δεῖτε κανέναν ἄλλο. Δεῖτε τὸν Α., δεῖτε τὸν Κ., ἐγὼ δὲν εἶμαι ὁ κατάλληλος!»

ΤΙΜΟΣ ΜΑΛΑΝΟΣ

